

Växelverkan över Bottenviken

Det svenska inflytandet över finsk krigskonst

av Max Sjöblom

Resumé

Closer military cooperation between Finland and Sweden started in the mid-1920s as the relations between the countries improved. Finland appeared to have enjoyed a special position since Finns received information that was not given to other foreigners, and they were able to participate in exercises and courses that other foreign representatives were not allowed to attend. The most important influence channels were the Swedish officers who taught in the Finnish War College, and the first Finnish officers who studied in the Swedish War College and Naval War College. Particularly the models and foundations received from Sweden influenced the teaching arrangements and content of the Finnish War College and of other military education establishments. The Swedish influence transference was driven by national interests of both countries and they needed to work together. The interaction was based on two factors. Firstly, Sweden had the desire and military need to push influence into Finland. Secondly, Finland had the need for information, learning and experiences from Sweden to develop their own military and operating procedures.

DENNA ARTIKEL BASERAR sig på resultaten av författarens doktorsavhandling. Syftet är att utreda de viktigaste kanalerna via vilka Sverige påverkade finländarnas krigskonst från Finlands självständighet till vinterkriget. Ett annat viktigt mål för artikeln är att skapa en övergripande bild av finländska och svenska officerares utlandsresor och kommenderingar till grannlandet.

Sveriges inflytande på finländarnas krigskonst och dess utveckling har till del undersökts tidigare. I dessa studier har det bland annat konstaterats att man hämtat modeller för undervisningen från krigshögskolorna i Frankrike och Sverige. Ett av de viktigaste resultaten är att modellerna och grunderna från Sverige påverkade undervisningen betydligt mer än det franska inflytandet. De svenska modellerna och grunderna påverkade även undervisningen vid många andra militära skolor i Finland.

En annan viktig observation är att den svenska krigskonstens centrala principer, utnyttjandet av förhållandena och terrängen, betoningen av rörlig krigföring och offensiver samt försvarsstrider för att stoppa fienden före huvudtruppens motoffensiv, överfördes till Krigshögskolan via svenska lärare och deras efterträdare. Även studier av finländska officerare vid Krigshögskolan i Sverige kan betraktas som en viktig kanal för det svenska inflytandet.

Bakgrunden till det svenska inflytandet var de bägge ländernas nationella intressen och behovet av militärt samarbete. Växelverkan över Bottenviken influerades av Sveriges vilja att påverka Finland och krigskonsten i landet. Svenskarnas aktivitet och behov återspeglades i synnerhet i frågor relaterade till planeringen av användningen av den militära potentialen. Trots Sveriges neutrala utrikes- och säkerhetspolitik var svenska

militärer mycket aktiva i samarbetsfrågor om försvaret av Karelska näset och Åland. Om man ser på antalet kommenderingar relaterade till den operativa planeringen var svenskarna rentav mer aktiva än finländarna.

Finland hade ett stort behov av att inhämta tankar/idéer från Sverige och andra länder för att utveckla sitt försvarsväsende och sin krigskonst. På 1920-talet anknöt Finlands behov i synnerhet till att skapa militär potential och senare på 1930-talet i allt högre grad till förberedelser för användningen av den militära potentialen tillsammans med Sverige. Den viktigaste orsaken till det nära samarbetet med Sverige var att förena de militära resurserna och att förbättra förutsättningarna för Finlands försvar mot hotet från Sovjetunionen.¹

Den svenska krigskonsten på 1920- och 1930-talet

En väsentlig fråga för att påvisa det svenska inflytandet är att beskriva den svenska krigskonsten på 1920- och 1930-talet och dess grunder. En utmaning för att få svar på detta är att det finns få studier om den svenska krigskonsten och dess utveckling.

Utvecklingen av den svenska krigskonsten på 1920- och 1930-talet påverkades i hög grad av två faktorer, nämligen försvarsbesluten 1925 och 1936 till följd av försvarskommissionens arbete samt inhämtning av information och experiment. Sverige samlade och sammanställde systematiskt och på ett brett plan krigserfarenheter och lärdomar av första världskriget från många länder, i synnerhet från Frankrike och Tyskland. Åren 1919–1924 gjorde svenska officerare flera längre studieresor till olika länder.²

Den svenska krigskonsten på 1920-talet och dess teoretiska grund baserade sig på franska och tyska reglementen, militär litteratur samt på erfarenheter och lärdomar från

flera länder som deltagit i första världskriget. Utöver den systematiska informationsinsamlingen kännetecknades verksamheten i Sverige av att lärdomarna och erfarenheterna inte tillämpades som sådana utan analyserades ur Sveriges perspektiv. En central slutsats var att de centraleuropeiska erfarenheterna inte i sig kunde tillämpas i Sverige.³

Den svenska krigföringen baserade sig på både försvar och anfall. Den bästa stridsformen för den underlägsne ansågs vara en kombination av anfall och försvar som utnyttjade de lokala förhållandena. Ett problem med tanke på genomförandet av principerna för krigskonsten var den kraftiga nedrustningen av försvarsväsendet efter mitten av 1920-talet.⁴

Största delen av de svenska slutsatserna av erfarenheterna från första världskriget var förenliga med de finska. Det finns således många likheter mellan den svenska och finska krigskonsten och -taktiken på 1920- och 1930-talet.

I Sverige ansågs infanteriet vara det viktigaste truppslaget. Ett annat viktigt sådant var artilleriet. Finländarna hade samma uppfattning om infanteriets roll, och även i Finland ansågs infanteriet och artilleriet vara de viktigaste truppslagen. I Sverige ansågs även kavalleriet ha en viktig ställning, i synnerhet vid rörliga operationer. I Finland hade kavalleriet inte en lika central roll.⁵

När det gäller arméfördelning/division var de svenska operativa truppers största svaghet att de var tunga, vilket i hög grad minskade deras rörelseförmåga. Det svenska infanteriets eldstyrka baserade sig på ett stort antal soldater. Dessutom var artilleriet mycket litet i proportion till infanteriet.⁶

Teoretiskt och kunskapsmässigt var den svenska krigskonsten högklassig även ur ett europeiskt perspektiv. Det högklassiga utbildningssystemet för svenska officerare och det mångsidiga övningsprogrammet

resulterade i teoretisk kompetens av hög kvalitet. Den största bristen i Sverige var praktisk sådan och erfarenheter från krig, och finländska officerare som studerat i Sverige eller haft svenska lärare kritiserade detta på goda grunder.⁷

Försvarsbeslutet 1925 ledde till avsevärd avveckling av det freds- och krigstida försvarsväsendet. Nedskärningarna försvagade i hög grad Sveriges militära försvarsförmåga. Försvarsbeslutet påverkade också de operativa planerna, eftersom trupper inte kunde grupperas i alla hotade områden till följd av nedskärningarna. De organisatoriska förändringarna och minskningen av trupperna enligt försvarsbeslutet 1925 väckte därför en hel del kritik. Till följd av de stora nedskärningarna i det svenska försvarsväsendet uppstod en avsevärd konflikt mellan den teoretiska kompetensen och den faktiska prestationsförmågan efter mitten av 1920-talet.

Efter försvarsbeslutet 1936 började Sverige stärka sin försvarsförmåga. Beslutet påverkades av försvarskommissionens grundliga arbete 1930 och det försämrade läget för den internationella säkerheten. Truppernas kvalitet förbättrades genom att man effektiviserade utbildningen, ökade kaderpersonalen och anskaffade mer materiel. De viktigaste utvecklingsåtgärderna var bland annat att centralisera ledningen till den nya försvarsstaben, inrätta försvarsgrensstaber och öka övningarna. Den krigstida organisationen ändrades så att antalet arméfördelningar utökades.⁸

I början av 1930-talet påbörjade Sverige ett mycket grundligt och fördomsfritt arbete för att förbättra truppernas prestationsförmåga. Åren 1931–1935 ordnades flera experiment för att utveckla truppstagen och förbandsammansättningarna. Experimenten omfattade flera nivåer från enskilda soldater till truppförband. Utvecklingen av de svenska truppstagens prestationsförmåga utgick från

att man skulle förbättra deras möjligheter att uttryckligen strida mot sovjetiska trupper och att i synnerhet förändra armereglementet i en mer offensiv riktning. Viktiga reformer för att uppnå anfallsförmåga var att öka artilleriets eldstyrka och tredubbla mängden granatkastare. Infanteriet var fortfarande det viktigaste truppslaget och ansågs ha en avgörande betydelse för slutresultatet i striden. För att öka infanteriets rörelseförmåga inrättades vid sidan av det traditionella infanteriet enheter som förflyttad sig med cyklar och bilar.⁹

I slutet av 1930-talet indelades krigsåtgärderna i Sverige i anfallsoperationer och försvarsoperationer. I Sverige betonades anfallsoperationer, eftersom endast de ansågs leda till avgörande framgång och slutresultat. Syftet med försvarsoperationerna var att tillfoga fienden förluster för att jämna ut styrkeförhållandena och skapa gynnsamma omständigheter för anfallsoperationer.

Enligt samtida bedömningar i Sverige var den svenska arméns prestationsförmåga i slutet av 1930-talet inte bra överlag trots utvecklingsåtgärderna. Det fanns brister i bland annat materiel och kompetens. Arméns aktiva personal hade bra kompetens, men dess storlek var liten. De största utmaningarna när det gäller reservens utbildningsnivå var den korta beväringstiden jämfört med många andra länder. Den svenska arméns vapen var oenhetliga, och till följd av de långsamma reformerna delvis föråldrade till följd av den snabba militärtekniska utvecklingen.¹⁰

Förändringarna i försvarsväsendet enligt försvarsbeslutet 1936 omfattade också försvarsplanerna. Försvarsplanen 1927 baserade sig på två alternativa krigsfall: krig mot Ryssland eller en västmakt. Enligt planerna för hotet från Ryssland skulle trupperna användas på svensk mark, och även en ockupation av Åland förekom i vissa scenarier.

Försvarsplanen 1927 hade en separat plan enligt vilken svenska sanktionstrupper skulle skickas till Finland, men den godkändes aldrig officiellt. Det är dock väsentligt att den svenska generalstaben och marinstaben trots den svenska regeringens negativa inställning fortsatte att planera sanktioner tillsammans med finländarna.

Den nya operativa planeringen påbörjades 1934. Den nya försvarsplanen var kopplad till ikraftträdandet av organisationsreformen 1937, och avsikten var att den skulle träda i kraft samtidigt i början av januari 1937. Planen blev dock aldrig offentliggjord och den förblev i kraft interimistiskt. Planen innehöll olika operativa alternativ som baserade sig på fyra hotbilder och fem potentiella krigsområden. I planerna ingick dessutom användning av svenska sanktionstrupper i Finland och en separat avdelning på Åland. Huvudansvaret för den nya försvarsplanen fick chefen för generalstabens centralavdelning, överstelöjtnant Axel Rappe och avdelningschefen vid försvarsstabens arméoperationsavdelning, major Carl August Ehrensvärd. Det är beaktansvärt att Ehrensvärds roll och betydelse var mycket stor även i frågor rörande planeringen av försvaret av Åland.¹¹

Utrikeskommenderingar till grannlandet påbörjar i mitten av 1920-talet

Finländarnas och svenskarnas resor och kommenderingar till grannlandet är ett centralt forskningsobjekt och tema i denna artikel. Åren 1918–1922 ordnades få officiella utlandskommenderingar till grannlandet till följd av de dåliga relationerna mellan länderna och den negativa inställningen till grannlandets försvarsväsende.

Efter avgörandet av Ålandskrisen började Finland så småningom söka efter möjligheter till militärt samarbete med Sverige. Efter det att relationerna hade blivit bättre och uppfattningen om behovet av samarbete tilltagit, ökade också antalet officiella utlandskommenderingar i Finland avsevärt i mitten av 1920-talet. Åren 1918–1924 befann sig 31 finländare på utlandskommendering i Sverige. År 1924 ökades antalet kommenderingar till Sverige till 25 personer. Största delen av resorna siktade på kompetensutveckling och inhämtande av erfarenheter. Åren 1918–1924 var sammanlagt fem svenskar på officiell kommendering i Finland. Fyra av dessa kommenderingar inföll 1924.

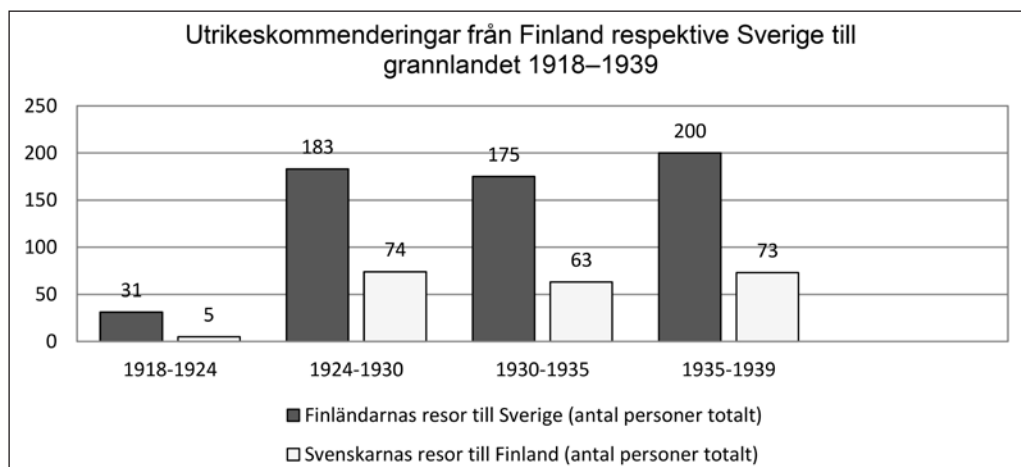

Diagram 1. Utrikeskommenderingar från Finland respektive Sverige till grannlandet 1918–1939.

Den största kanalen för det svenska inflytandet 1918–1924 var svenskarnas frivilliga deltagande i frihetskriget. Även om Finland fick en hel del positiva observationer och erfarenheter av svenskarnas kompetens under frihetskriget, varierade finländarnas syn på den svenska arméns status och kompetens avsevärt. År 1924 kan betraktas som en viktig vändpunkt i relationerna med försvarsväsendet i grannlandet, eftersom det mer omfattande utbytet av erfarenheter och kompetens då började förändra finländarnas syn på nyttan av lärdomar och erfarenheter från Sverige.

Åren 1924–1930 var sammanlagt 183 finländare på utlandskommendering i Sverige. Utgående ifrån antalet personer på utlandskommendering blev Sverige från och med 1924 det viktigaste stationeringslandet. Från Sverige skickades 1924–1930 sammanlagt 74 personer på kommendering till Finland. En viktig orsak till ökningen av svenskarnas kommenderingar och i synnerhet besöken på hög nivå var de svenska militärernas och den militära ledningens ökade intresse för försvarssamarbete. Den svenska officerskåren hade sedan mitten av 1920-talet blivit allt mer övertygad om att Sverige skulle stödja Finland i krig.

När man jämför antalet kommenderingar och syftet med dem kan man konstatera att riktningen för informationen och kompetensen gick från Sverige till Finland. Ett intres-

sant drag är att svenska officerare ofta var intresserade av Karelska näset oberoende av resans officiella syfte. Intresset berodde på den svenska militära ledningens och officerskårens förändrade och stärkta syn på att det bästa sättet att avvärja hotet från Sovjetunionen var att försvara sig tillsammans med finländarna redan på Karelska näset.¹²

Operativa frågor var de viktigaste orsakerna till kommenderingar till Finland

Svenska kommenderingar till Finland 1924–1930 kan indelas i fyra grupper enligt deras karaktär och det svenska inflytandet. Den absolut viktigaste gruppen är de officerare som skickades till Finland som lärare. Även om de inte var så många hade de ett mycket stort inflytande.

De svenska lärarnas inflytande var en av de viktigaste kanalerna för det svenska inflytandet på den finska krigskonsten. Utöver de svenska officerarnas personliga inflytande påverkade de finländska lärarna som de utbildat centralt undervisningen i och utvecklingen av krigskonsten i Finland vid Krigshögskolan fram till början av 1930-talet. Det är värt att notera att de svenska officerarna i början verkade som lärare för de mest avancerade kurserna vid Krigshögskolan. De svenska lärarna utbildade cirka 140 officerare 1924–1927, och bland dessa innehade många viktiga befattningar senare.

Läroämne	Lärare	Tiden
Taktik, stabs- och underhållstjänst	Övlt Malmberg E E H (se)	1924–1927
Taktik och militärpedagogik	Maj Bratt K-A (se)	1924–1926
Krigshistoria och strategi	Maj Ribbing O (se)	1925–1927
Taktik	Maj Mäkinen E N (fi)	1926–1931
Taktik	Kapt Tapola K A (fi)	1926–1930
Stabs- och underhållstjänst	Maj Palkén (Paalu) P J (fi)	1926–1931
Krigshistoria och strategi	Maj Svensson A J (fi)	1926–1930

Tabell 1. Krigshögskolans svenska lärare och deras finländska efterträdare.

I undervisningsmetoderna och studiernas innehåll vid de finländska krigsskolorna finns en hel del influenser från Sverige. Undervisningsplanerna vid Kadettskolan och Krigshögskolan liknade de motsvarande svenska undervisningsplanerna. Även undervisningen vid många andra finländska krigsskolor, såsom Stridsskolan, Skyddskårens befälsskola och Sjöstridsskolan, fick influenser från Sverige.

Krigshögskolan var den viktigaste aktören med tanke på utvecklingen av den finländska krigskonsten. Ett stort antal personer, vilkas roll var central i utvecklingen av den finländska krigskonsten, studerade och verkade som lärare vid Krigshögskolan. Dessutom spelade Krigshögskolans lärare en viktig roll som författare av reglementen i Finland.

Det svenska inflytandet återspeglades på två sätt i undervisningen vid Krigshögskolan. För det första hade studieplanerna och -metoderna utarbetats enligt svenska modeller och grunder. För det andra baserade sig undervisningsinnehållet och i synnerhet grunderna för militär kompetens på svensk krigskonst samt undervisningsmaterial, reglementen, litteratur och föreläsningar vid Krigshögskolan i Sverige.¹³

En annan viktig grupp som besökte Finland utgjordes av personer inom den högsta ledningen för försvarsväsendet och förvaltningen i Sverige. Dessa personer hade en viktig ställning och betydelse som bakgrundspåverkare. Det officiella syftet med resorna var att bekanta sig med försvarsväsendet i Finland samt att skapa och upprätthålla de personliga kontakterna. Den högsta ledningens besök involverade ofta också diskussioner och informationsutbyte om hemliga operativa frågor.

En tredje grupp som besökte Finland fokuserade på operativa frågor. I synnerhet i slutet av 1920-talet var en orsak till det ökande antalet kommenderingar till Finland

samarbetet mellan generalstaberna och några nyckelpersoner samt operativa frågor.

Den fjärde gruppen som besökte Finland bestod av personer på korta studiebesök. Det officiella syftet med resorna i denna grupp var traditionell informationsinsamling och kännedom om de finländska truppförbandens utbildning och verksamhet. Resorna var ofta ömsesidiga.

Det totala antalet kommenderingar till grannlandet 1930–1935 sjönk något jämfört med perioden innan, eftersom sammanlagt 175 finländare var på utlandskommendering i Sverige. Sverige förblev dock helt klart det viktigaste destinationslandet för finländarnas utlandskommenderingar. Näst efter Sverige gjordes mest utlandskommenderingar till Frankrike och Storbritannien. Även svenskarnas kommenderingar till Finland sjönk något, eftersom sammanlagt 63 personer besökte Finland under samma period.

Sveriges kommenderingar till Finland 1930–1935 kan indelas i tre grupper enligt deras karaktär och det svenska inflytandet. Den viktigaste gruppen utgjordes av hemliga resor för utbyte av information med tanke på eventuell svensk sanktionshjälp och relaterade trupper. Den andra gruppen bestod av den högsta ledningens resor, vars antal 1930–1935 dock var betydligt färre än i slutet av 1920-talet. Den kvantitativt största gruppen utgörs av svenska officerars besök vid finländska truppförband.

Det viktigaste syftet med Finlands och Sveriges allt närmare samarbete var att på ett konkret plan förena den militära förmågan vid ett eventuellt anfall av Sovjetunionen. Samarbetet relaterat till operativa frågor och sanktionstrupper var särskilt aktivt 1930 och 1931. Förutom generalstaben var även marinstaben i Sverige intresserad av Finland. Marinstaben var särskilt intresserad av att skydda handelssjöfarten och transportererna av svenska sanktionstrupper.

Det allt närmare samarbetet berodde på inrättandet av den svenska försvarskommissionen 1930 och dess verksamhet. Kommissionens verksamhet och planeringen av dess relaterade sanktionshjälp förutsatte detaljerat utbyte av aktuell information mellan Finland och Sverige. Informationsutbytet och samarbetet mellan Finland och Sverige var mycket aktivt och omfattade en hel del detaljerad och även mycket sekretessbelagd information. Nationernas förbunds sanktionsskyldigheter och planeringen av relaterade sanktionstrupper kan samtidigt betraktas som en viktig inrikespolitisk påverkningskanal för svenska militärer för att rätta till nedskärningarna av försvarsmakten enligt försvarsbeslutet 1925 i syfte att omorganisera försvarsmakten och återge dess prestanda.

Åren 1935–1939 var sammanlagt 200 finländare på utlandskommendering i Sverige. I Sverige skickades under samma tid sammanlagt 73 personer på kommendering till Finland. Kommenderingarna till Sverige var betydligt fler jämfört med tidigare perioder. Trots det förlorade Sverige sin ställning som det viktigaste destinationslandet för studieresor gentemot Tyskland.

Till följd av förändringen i det internationella läget och i synnerhet den försämrade säkerheten i Östersjöregionen var Finland en viktig militär samarbetspartner för Sverige och vice versa.

Exceptionellt många kommenderingar gjordes till Sverige 1939, då 64 personer besökte landet. Utöver det ökade antalet resor inträffade en viktig förändring i kommenderingarnas karaktär och syfte. Tidigare hade kommenderingarna i högre grad anknutit till utvecklingen av den militära beredskapen. I synnerhet kommenderingarna relaterade till anskaffning av materiel, produktion av krigsmateriel och beredskap ökade. Även kommenderingarna relaterade till opera-

tiv planering och militärt samarbete ökade betydligt jämfört med tidigare perioder. De viktigaste orsakerna till förändringen i kommenderingarnas karaktär och kvantitet var de ökade politiska spänningarna i Europa och det därav ökade behovet av militärt samarbete mellan Sverige och Finland.

År 1935 och 1936 gjorde svenskarna exceptionellt få officiella besök till Finland, eftersom endast fyra personer besökte landet. Den viktigaste orsaken till detta är antagligen offentliggörandet av försvarskommissionens betänkande 1930 och den därpå följande stora och arbetsdryga reformen av försvarsmakten i Sverige.

Från och med 1937 ökade de svenska kommenderingar till Finland avsevärt. Antalet kommenderade personer var betydligt större än under de två föregående perioderna. Den viktigaste orsaken till ökningen av antalet kommenderingar till Finland var att reformen av försvarsmakten blev klar och att de internationella spänningarna ökade, vilket ledde till ett ökat behov av militärt samarbete bland annat i frågor relaterade till försvaret av Åland. Det ökade antalet kommenderingar berodde i synnerhet på att den högsta ledningens besök ökade.

Det främsta syftet med Sveriges kommenderingar relaterade till operativ planering och informationsutbyte var fram till mitten av 1930-talet användningen av svenska sanktionstrupper samt utbyte av information. Åren 1935–1939 förändrades syftet med kommenderingarna relaterade till operativ planering, främst gällande försvaret av Åland. Samarbetet i fråga om Åland var särskilt aktivt 1937–1939. En annan viktig orsak bakom kommenderingarna var hemligt informationsutbyte om Sovjetunionens östersjöflotta.¹⁴

Svenska officerare hade en aktiv vilja att avvärja hotet från Sovjetunionen tillsammans med finländarna

När man analyserar utlandskommenderingarnas kvantitet och syfte verkar det som om Sverige ville bedriva närmare militärt samarbete med Finland. Sverige var i synnerhet intresserat av frågor som anknöt till operativ planering och militär beredskap. Sveriges viktigaste orsak till militärt samarbete med Finland sedan mitten av 1920-talet var att avvärja hotet från Sovjetunionen på finskt territorium. Sveriges aktivitet och vilja att bedriva nära samarbete med Finland framgår i synnerhet av intresset för Karelska näset samt planerna för sanktionstrupperna och försvaret av Åland.

Sveriges aktiva intresse påverkades av att Sovjetunionen ansågs vara det största hotet. Det gällde i alla försvarsplaner till våren 1939, då Tyskland blev det största hotet. Även därefter utgjorde Sovjetunionen det näst största hotet.

Sveriges aktiva vilja att avvärja hotet från Sovjetunionen tillsammans med Finland hade två avgörande orsaker. Den första var avvecklingen av Sveriges försvarsväsende till följd av försvarsbeslutet 1925. I de svenska militära kretsarna ansågs det att det var förnuftigt att förena resurserna med de finländska dito på grund av den försvagade militära förmågan. Den andra viktiga orsaken var att den svenska armén efter första världskriget föredrog strategisk offensiv, dvs anfallsstrid. Trots Sveriges neutralitet förberedde de militära kretsarna anfall även utanför svenskt territorium. Idén om att avvärja hotet från öst på finskt territorium var i sig inte ny, eftersom detta varit aktuellt när Finland ännu var en del av Sverige.

De operativa orsakerna var de facto en viktig bidragande faktor även bakom de andra orsakerna. Till exempel kommenderingarna relaterade till svenska lärare, studiemöjligheterna för finländare och samarbetet rörande anskaffning av materiel påverkades i hög grad av Sveriges vilja att stärka Finlands

försvarsförmåga och -beredskap. Ju bättre Finland kunde avvärja hotet från öst med sina egna resurser, desto bättre var läget för Sverige.

Utöver de militära orsakerna fanns det andra viktiga skäl för Sverige att samarbeta med Finland. En viktig utrikes- och säkerhetspolitisk orsak var att lösgöra Finland från randstatspolitiken och anknyta landet till väst. Detta förutsatte politiska och militära åtgärder av Sverige. Även de handelspolitiska målen spelade en roll. Till exempel var ett syfte med kommenderingen av lärarna att sprida kännedom om svensk kompetens och därigenom knyta kommersiella kontakter. Ett annat konkret exempel på de kommersiella målen var att erbjuda finländare möjlighet att delta i hemliga ubåtskurser. Svenskarna bedömde att svenska företag därigenom kunde bli delaktiga i finska ubåts- och fartygsprojekt. Det viktigaste exemplet relaterat till de kommersiella målen var dock det mångsidiga samarbetet mellan Finland och Bofors.

Utöver ovan nämnda "hårda" orsaker finns det även skäl att betona den svenska arméns och Sveriges uppriktiga vilja att hjälpa Finland. Det bästa exemplet på detta är de svenska frivilliga i frihetskriget och vinterkriget samt biståndet som Finland fick av Sverige under dessa krig.

Över 1 000 svenska frivilliga tjänstgjorde i den vita armén

Över 1 000 svenska frivilliga tjänstgjorde i regeringens trupper, och en del av dem innehade mycket viktiga kommendörs-, lednings-, stabs- och sakkunniguppgifter. De första influenserna från Sverige förmedlades till den finska krigskonsten av frivilliga. I synnerhet de svenska generalstabsofficerarnas roll var central i ledningen, planeringen och genomförandet av den vita arméns ledning

och operationer. De svenska officerarnas och sakkunnigas insatser återspeglades också i många aspekter relaterade till organiseringen av trupper, utvecklingen av operativa modeller och utbildningen. Utöver officerare och sakkunniga hade även andra svenskar med lägre militär rang betydelse för utbildningen av trupper och vissa specialområden.

Även om svenska frivilliga tjänstgjorde i olika uppgifter på olika organisationsnivåer var de svenska officerarnas roll central vid den vita arméns huvudstab. Svenskarnas betydelse var avgörande i början av kriget. Efter det att jägarna tagit en större roll i olika ledningsuppgifter inom den vita armén och Tyskland deltagit i kriget minskade svenskarnas inflytande kvantitativt sett. Kvalitativt sett var det svenska inflytandet dock avsevärt ända till slutet av kriget, eftersom svenskarna i praktiken ansvarade för den operativa ledningen vid Mannerheims stab och den högre ledningens staber. Dessutom tjänstgjorde svenskar i flera viktiga befälspositioner.

De svenska officerare och sakkunniga som innehade nyckeluppgifter var viktiga påverkningsskanaler. Svenskarnas inflytande återspeglades i skapandet och användningen av den militära potentialen.

De viktigaste resultaten av det svenska inflytandet var organiseringen av staberna och skapandet av deras rutiner, etableringen och utbildningen av trupper, utvecklingen av rutiner för vissa centrala vapenslag samt utarbetandet av operativa planer. Det omedelbara inflytandet blev dock kortvarigt till följd av det tyska inflytandet och de försämrade relationerna mellan länderna.

Ett av de viktigaste resultaten av de svenska frivilligas deltagande i frihetskriget var de personliga kontakterna. Dessa personliga sociala relationer och nätverk hade stor betydelse för det senare militära samarbetet.¹⁵

Sverige var det viktigaste destinationslandet för finländarnas utrikeskommenderingar

När man analyserar syftet med finländares utlandskommenderingar och resor till Sverige kan man se tydliga skillnader mellan olika perioder. I början under åren 1924–1930 anknöt utlandskommenderingarna främst till utvecklingen av militär potential. Detta påverkades av Finlands stora behov av att inhämta lärdomar och erfarenheter från Sverige förutom för den personliga kompetensen även för att skapa och utveckla försvarsväsendet. Finländarna var intresserade av konkreta lärdomar och erfarenheter för att utveckla försvarsväsendet i synnerhet på de områden där egen kompetens och rutiner saknades.

En central observation är att svenskarna i allmänhet förhöll sig positivt till finländarnas förfrågningar om information. Det förefaller som om finländarna hade en särskild ställning, eftersom svenskarna gav dem sådan information som inte gavs till andra utlänningar och finländarna kunde delta i sådana övningar och utbildningar som inte var möjliga för andra utlänningar.

Orsakerna till utlandskommenderingarna förändrades gradvis under 1930-talet så att behovet av resor för att utveckla den militära potentialen minskade avsevärt, medan andelen resor relaterade till användningen av potentialen ökade. Förändringen berodde främst på utvecklingen och etableringen av finländarnas egna rutiner samt på det ökade krigshotet till följd av det spändare internationella läget.

Åren 1924–1930 var sammanlagt 183 finländare på utlandskommendering i Sverige. Kvantitativt sett var syftet med kommenderingarna till Sverige främst utvecklingen av

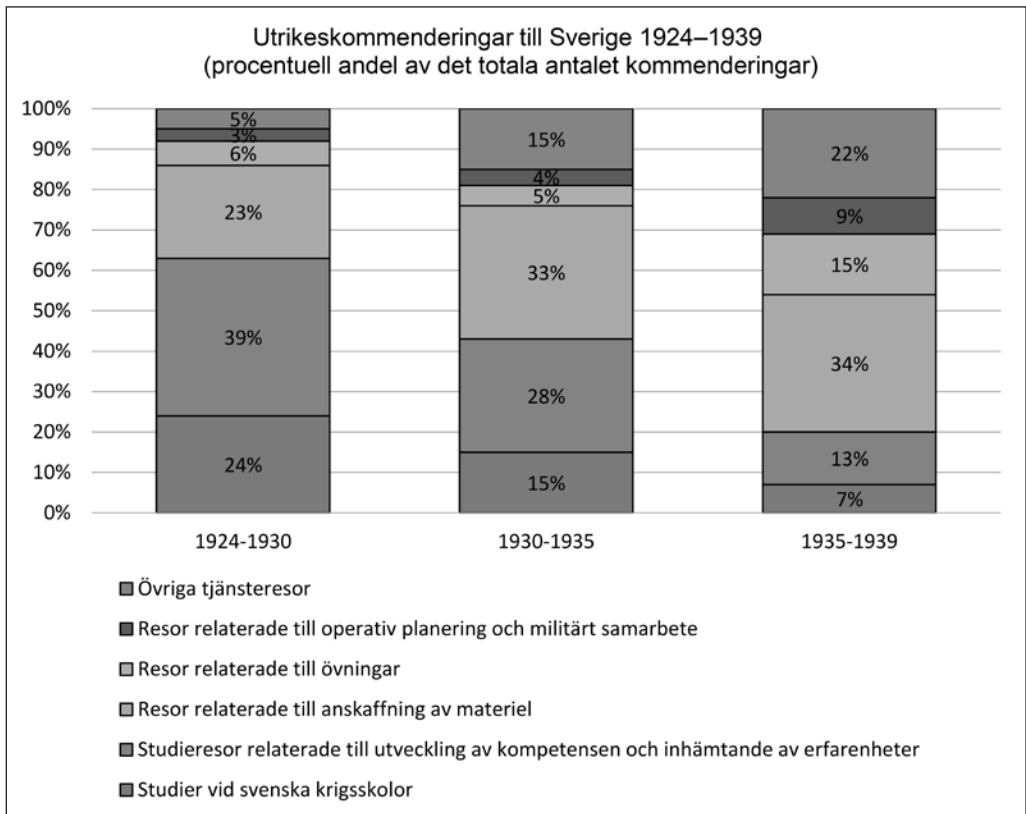

Diagram 2. Fördelning av utrikeskommenderingarna till Sverige 1924–1939 enligt syftet med resan.

kompetens och inhämtande av erfarenheter. Deras andel var 39 procent. Den näst största gruppen var studier vid svenska krigsskolor. Deras andel var 24 procent.

Studier i svenska krigsskolor var en viktig påverkningskanal

Med tanke på utvecklingen av den finska krigskonsten var en av de viktigaste påverkningskanalerna studier vid Krigshögskolan och Sjökrigshögskolan i Sverige. Åren 1924–1936 studerade sammanlagt sex finska officerare vid Krigshögskolan och 12 officerare vid Sjökrigshögskolan i Sverige. Studier var

en mycket viktig kanal för det svenska inflytandet på den finska krigskonsten. De personer som studerade i Sverige fokuserade på bland annat officersutbildning samt på centrala principer och rutiner inom den svenska krigskonsten. Efter att de återvänt till Finland utnyttjade och tillämpade de sina lärdomar och erfarenheter i sina arbetsuppgifter. En annan viktig påverkningskanal vid sidan av de svenska lärarna var de finländska officerare som studerat på den högsta nivån vid de svenska militära högskolorna.

Lärdomarna och erfarenheterna av Krigshögskolan i Sverige förmedlades främst på två nivåer. För det första skedde det på personlig nivå. Lärdomarna och inverkan av

Kungliga Krigshögskolan K.H.S.		
Övlt Öhquist H	1924–1925	Endast äldre årskursen
Maj Tuompo V E	1924–1926	Både yngre och äldre årskursen
Öv Österman H	1927–1928	Endast äldre årskursen
Öv Heiskanen J H	1930–1931	Endast äldre årskursen
Öv Hägglund J W	1931–1932	Endast äldre årskursen
Maj Stewen M K	1935–1936	Endast äldre årskursen

Tabell 2. Finska officerare som studerade vid Kungliga Krigshögskolan åren 1924–1936.

studierna i Sverige återspeglades i det militära tänkandet och arbetsrutinerna. Till exempel alla finländare som studerat vid Krigshögskolan i Sverige ansåg att studierna var en mycket viktig period med tanke på utvecklingen av den personliga militära kompetensen. För det andra påverkade detta Finlands försvarsväsende på ett mer omfattande plan. Att lärdomarna från Sverige fick större inflytande berodde på att dessa personers arbetsuppgifter efter studierna gav en möjlighet att fungera som påverkningsskanal och förmedla den inhämtade kompetensen.

Alla tre officerare som studerat vid Krigshögskolan i Sverige på 1920-talet tjänstgjorde i viktiga och inflytelserika uppgifter i slutet av 1920-talet och på 1930-talet. I synnerhet generallöjtnant Harald Öhquists och generallöjtnant Hugo Östermans personliga roll och betydelse var stora i tillämpningen och förmedlingen av lärdomarna från Sverige. Även de som studerat vid Sjökrigshögskolan i Sverige innehade en central roll i förmedlingen av det svenska inflytandet inom marinen. Det svenska inflytandet var särskilt markant i utbildningen inom marinen.

Åren 1930–1935 utgjorde studier vid krigsskolor i Sverige endast 15 procent av antalet kommenderingar till Sverige. De flesta studerande kom från marinen. Sedan 1924 bedrev 5-7 officerare längre studier i Sverige årligen. Åren 1932–1934 utgör

ett klart undantag. Den viktigaste orsaken till det låga antalet under dessa år var att antalet utlandskommenderingar minskade till följd av arbetsbördan vid övergången till regionsystemet.

De officerare som studerade vid Krigshögskolan, Sjökrigshögskolan och de övriga skolorna 1930–1935 hade en betydligt mindre roll som påverkningsskanaler och förmedlare av det svenska inflytandet än de som studerat i slutet av 1920-talet. Detta berodde på två omständigheter.

För det första hade finländarnas egna strukturer och rutiner etablerats i början av 1930-talet, och det fanns inte längre ett lika stort behov av att söka influenser och modeller som på 1920-talet. För det andra hann de som studerade i Sverige på 1930-talet med undantag för generalmajor Lauri Malmberg inte uppnå lika viktiga positioner före vinterkriget som Öhquist och Österman, så att de i högre grad skulle ha kunnat utveckla den finska krigskonsten. Studier i Sverige hade antagligen dock stor betydelse för den personliga utvecklingen och den militära kompetensen på samma sätt som för dem som studerat i Sverige på 1920-talet.

Åren 1935–1939 minskade antalet studerande vid svenska krigsskolor ytterligare och uppgick endast till sju procent av det totala antalet. Studiernas betydelse som påverkningsskanal minskade också. Orsaken till den

kraftiga minskningen var att finländarnas eget utbildningssystem hade utvecklats till en sådan nivå att det inte längre fanns ett lika stort behov av studier utomlands som tidigare. Den viktigaste orsaken var undervisningen vid Krigshögskolan i Finland som i slutet av 1930-talet omfattade den högsta militärvetenskapliga undervisningen inom alla försvarsgrenar.¹⁶

Exkursioner och inhämtande av erfarenheter var också en viktig kanal

Åren 1924–1930 var också exkursionerna till svenska militära skolor och deltagande i kurser i Sverige en viktig kanal för inhämtande av lärdomar och erfarenheter. Observationerna och erfarenheterna under resorna utnyttjades i bland annat undervisningen vid Stridsskolan och Skyddskårernas befälsskola. I tidigare studier av innehållet i undervisningen vid Stridsskolan och Skyddskårernas befälsskola har de svenska influenserna i allmänhet inte beaktats. Enligt forskningsresultaten förefaller det dock uppenbart att lärdomarna och erfarenheterna av utbildning i Sverige och i synnerhet från Infanteriskjutskolan (S S) i Rosersberg påverkade undervisningen vid ovan nämnda skolor vid sidan av de tyska influenserna.

Åren 1930–1935 var kommenderingarna relaterade till kompetensutveckling och inhämtande av erfarenheter den näst största orsaken till kommendering till Sverige, och deras andel av kommenderingarna var 28 procent. Det är dock väsentligt att notera att antalet personer på kommenderingar varierade mycket från år till år. Kvantitativt sett gjordes mest kommenderingar inom kompetens samt utveckling och inhämtande av erfarenheter åren 1930 och 1931. Om man ser till antalet kommenderingar och deras syfte var åren 1930 och 1931 en tydlig fort-

sättning på intresset för konkreta lärdomar och erfarenheter som börjat 1924 i syfte att utveckla det egna försvarsväsendet på de områden där egen kompetens eller färdiga rutiner saknades.

Åren 1932, 1933 och 1935 gjordes betydligt färre resor i syfte att utveckla kompetensen och inhämta erfarenheter än tidigare. År 1934 ökade antalet tillfälligt till nästan samma nivå som i slutet av 1920-talet och i början av 1930-talet. Det fanns antagligen flera orsaker till att antalet minskade. En orsak var bristen på pengar. En annan var antagligen utvecklingen av egna rutiner och etableringen av strukturer. Dessutom berodde det minskade antalet på de stora pågående förändringarna inom försvarsväsendet i bägge länderna och den ökade arbetsbörda som detta medförde.

Liksom under tidigare år var Skyddskåren och Stridsskolan intresserade av utbildningen och verksamheten vid Infanteriets skjutskola. Antalet kommenderingar till denna var dock betydligt mindre än 1924–1930. Trots minskningen hade kommenderingarna inverkan. En viktig orsak till det aktiva intresset var övergången till regionsystemet och behovet av att inhämta erfarenheter och modeller från Sverige. Övergången till regionsystemet ökade utbildningsuppgifterna för Skyddskårernas befälsskola och antalet utbildade i synnerhet inom specialvapenslagen. Ett annat intresseobjekt var fält- och stridsskjutningarna samt arrangemangen kring dem. Åren 1930–1935 var finländarna intresserade av svenskarnas utbildningsmetoder, -evenemang och -arrangemang på ett mer allmänt plan samt av grunderna för dem.

Åren 1935–1939 var andelen kommenderingar relaterade till kompetensutveckling och inhämtande av erfarenheter endast 13 procent av kommenderingarna till Sverige. Antalet personer på kommendering var betydligt mindre än under de två tidigare pe-

rioderna. Precis som för studiekommenderingarna till Sverige var trenden helt klart sjunkande. Åren 1935–1939 var också antalet kommenderingar till svenska krigsskolor något mindre än 1930–1935. Den största förändringen var att antalet representanter för Skyddskårerna minskade avsevärt jämfört med tidigare år.¹⁷

Materielsamarbetet växer på 1930-talet till den största orsaken till kommenderingar

Åren 1924–1930 var andelen kommenderingar relaterade till anskaffning av materiel 23 procent, och detta var den tredje största gruppen efter kompetensutveckling och studier. Kommenderingarna anknöt främst till finländarnas produktion av egen krigsmateriel och inhämtande av den kompetens som detta förutsatte.

Åren 1930–1935 var andelen kommenderingar relaterade till materielsamarbetet 33 procent av det totala antalet kommenderingar under denna period. Antalet kommenderingar ökade avsevärt jämfört med 1924–1930. Det är värt att notera att resorna relaterade till materielsamarbetet var kvantitativt sett den största orsaken till kommenderingar 1930–1935. Att antalet kommenderingar relaterade till materielsamarbetet ökade berodde på två viktiga reformer inom försvarsväsendet, nämligen marinens fartygsprogram och övergången till regionsystemet.

Även åren 1935–1939 var materielsamarbetet, anskaffningarna och försvarsberedskapssamarbetet viktiga frågor och en orsak till kommenderingarna till Sverige. Andelen kommenderingar relaterade till materielsamarbete var 34 procent av det totala antalet kommenderingar under denna period. Jämfört med resor relaterade till materielsamarbete 1930–1935 ökade antalet personer på kommendering, men den procentuella

andelen var nästan samma, dvs 33 procent av det totala antalet. Resorna relaterade till materielsamarbetet var kvantitativt sett den största orsaken till kommenderingar även 1935–1939.

Materielsamarbetet fokuserade mer än tidigare på att förbättra förmågan att producera krigsmateriel och på att öka anskaffningsmöjligheterna samt på att utveckla den materiella krigsberedskapen. Den förändrade karaktären i materielsamarbetet och ökningen av detta återspeglades till exempel i att arbetsuppgifterna för Finlands militärattaché förändrades och ökade. I synnerhet generalmajor Leonard Grandells personliga roll var central med tanke på materielsamarbetet med Sverige.

Antalet kommenderingar relaterade till materielsamarbetet steg i synnerhet på två områden. Materielsamarbetet mellan Finlands och Sveriges flygvapen ökade avsevärt jämfört med tidigare år. Även kommenderingarna relaterade till kommunikations- och radioutrustning ökade betydligt. Dessutom fortsatte det aktiva samarbetet med Bofors 1935–1939. Marinen hade perioden innan flest kommenderingar relaterade till materielsamarbetet med Sverige. Åren 1935–1939 minskade marinens kommenderingar avsevärt.¹⁸

Deltagande i övningar i Sverige hade en positiv påverkan

Andelen kommenderingar relaterade till övningar var sex procent 1924–1930 och fem procent 1930–1935 av det totala antalet personer på kommendering. En intressant observation är att ingen följde övningarna i Sverige under 1932, även om man till exempel på fälttjänstövningen 1932 testade nya sammansättningar av olika vapenslag och variationer av dem. Orsaken var att Sverige

inte ville låta utlänningar, inte ens finländare, följa med övningarna.

Deltagande i övningar i Sverige eller möjlighet att följa dessa påverkade det militära samarbetet mellan Finland och Sverige och ökade det svenska inflytandet främst på tre sätt. För det första påverkade observationer av trupperna och deras utbildningsnivå, personalens kompetens och ordnandet av övningar positivt uppfattningen om grannlandets militära kompetens. Den positiva uppfattningen och synpunkterna på kompetensen inom försvarsväsendet i Sverige ledde till närmare och djupare lärdomar och erfarenheter.

För det andra testades nya sammansättningar, redskap och rutiner samt operativa planer eller delar av dem på övningarna. Observationer under övningarna och rapporter under och efter dem utnyttjades i planeringen och genomförandet av övningar i Finland.

En tredje viktig aspekt var skapandet av personliga relationer och möjligheter till diskussion med kolleger i grannlandet. Kontakterna och diskussionerna påverkade den ömsesidiga uppskattningen och ökade förtroendet samt väckte intresse för grannlandets kompetens samt lärdomar och erfarenheter.

I de svenska övningarna deltog 1935–1939 sammanlagt 30 personer, vilket motsvarade 15 procent av det totala antalet personer på kommendering. Antalet var betydligt större än under tidigare perioder. Finländare bekantade sig exceptionellt mycket med övningar i Sverige 1938 och 1939. År 1938 var den största orsaken till kommenderingarna att bekanta sig med den stora övningen rörande luftvärn och befolkningsskydd i Sverige.

År 1939 följde 12 personer övningarna i Sverige. Den viktigaste och största övningen i Sverige var arméns höstövning som ordnades i september 1939, och i den deltog sju

personer från Finland. Kommenderingen var exceptionell av två orsaker. För det första var det ett rekordstort antal finländare som deltog. För det andra representerade deltagarna med varierande militär grad ett antal olika försvarsgrenar och organisationsnivåer. Den största nyttan av kommenderingarna relaterade till övningarna var att man fick lärdomar av planeringen och ordnandet av övningar samt resultat av experiment i samband med övningarna som stöd för det egna utvecklingsarbetet.¹⁹

Aktivt samarbete och informationsutbyte om operativa frågor var viktiga

Åren 1924–1930 förekom det förvånansvärt lite kommenderingar relaterade till militärt samarbete eller operativ planering på den högsta nivån, eftersom andelen resor i denna grupp endast utgjorde tre procent av det totala antalet kommenderingar. Det totala antalet resor relaterade till militärt samarbete och operativ planering har de facto sannolikt varit större, eftersom resor i denna grupp gjordes utan officiella presentationer, och till följd av resornas hemliga natur dokumenterades de inte.

En intressant observation är att antalet finska kommenderingar är betydligt lägre jämfört med svenskarnas kommenderingar till Finland. Svenskarna verkar ha varit en betydligt aktivare part, och i operativa frågor var det Sverige som var mer intresserat av Finland.

Det är värt att notera att denna grupp omfattade både kommenderingar för skapande av militär potential och beredskap för användning av den. Tjänsteresor hade också en stor konkret betydelse för det djupare militära och politiska samarbetet mellan Finland och Sverige. I synnerhet gäller det att lyfta fram överste Kurt Martti Wallenius

roll och betydelse. När Wallenius var chef för generalstaben i Finland blev det militära samarbetet mellan Finlands och Sveriges generalstabar närmare trots den svenska regeringens negativa inställning. Gemensamma behov ledde på 1930-talet till intensivare samarbete och informationsutbyte samt gemensamma operativa planer.²⁰

Åren 1930–1935 förekom det fortfarande förvånansvärt få kommenderingar på den högsta nivå som fokuserade på militärt samarbete eller operativ planering från Finland till Sverige. Andelen resor relaterade till militärt samarbete och operativ planering var fyra procent av det totala antalet kommenderingar. Trots det låga antalet hade kommenderingarna stor betydelse.

Finlands militära ledning var mycket intresserad av nära militärt samarbete med Sverige. I ett eventuellt krig mot Sovjetunionen ansågs Finland inte klara sig ensamt, och därför var eventuellt militärt och materiellt bistånd från Sverige välkommet. För att säkerställa samarbetet och stödet var finländarna beredda att lämna mycket detaljerade sekretessbelagda uppgifter till generalstaben i Sverige. Med tanke på det svenska inflytandet är en väsentlig observation att svenskarna verkar ha haft en betydligt större vilja än finländarna när det gäller samarbetets innehåll, vilken information som byttes och vilka slutresultat gav.

En annan intressant observation är att antalet kommenderingar relaterade till operativ planering och militärt samarbete från Finland till Sverige även 1930–1935 var hälften av svenskarnas motsvarande kommenderingar till Finland. Svenskarna var betydligt aktivare i synnerhet när det gäller kommenderingar relaterade till planering av användning av sanktionstrupper.

Utifrån svenskarnas aktivitet och utbytet av sekretessbelagd information kan man dra slutsatsen att åtminstone de svenska

militärerna planerade på allvar att skicka trupper för att bistå Finland i en eventuell krigssituation. En annan viktig slutsats är att även de finländska militära myndigheterna kände till svenskarnas detaljerade planer för sändandet av sanktionstrupper till Finland. Detta väcker en intressant och delvis även motstridig följdfråga, nämligen i vilken grad finländarnas operativa planer före vinterkriget och avgörandena i krigets slutskede påverkades av kännedomen om dessa.

Andelen kommenderingar relaterade till militärt samarbete och operativ planering 1935–1939 var nio procent av det totala antalet kommenderingar. Antalet kommenderingar och deras procentuella andel ökade kraftigt jämfört med 1930–1935. Den viktigaste orsaken till detta var det spändare internationella läget och i synnerhet den ökande oron för försvaret av Åland i bägge länderna.

Åren 1935–1939 framhövdes det mångsidiga samarbetet inom flygvapnet. Även samarbetet inom kommunikationsområdet ökade avsevärt enligt antalet kommenderingar. Samarbetet relaterat till underhåll och informationsutbyte ökade på nytt efter den aktiva perioden på 1920-talet. Försvaret av Åland blev en central fråga för den politiska och militära ledningen.

Den procentuella andelen kommenderingar i gruppen övriga tjänsteresor ökade jämnt från och med 1924, så att de 1935–1939 redan stod för 22 procent av det totala antalet kommenderingar. Övriga tjänsteresor omfattar olika slags kommenderingar, bland annat deltagande i idrottstävlingar, skjutävlingar, militära mässor och festliga evenemang eller forskning i svenska arkiv. Även om också representanter för Sveriges militära ledning deltog i vissa evenemang och det på evenemangen var möjligt att diskutera gemensamma frågor hade dessa kommenderingar dock inte någon militär betydelse.²¹

Ålandsfrågan och dess lösande som ett gott exempel på det militära samarbetets utveckling

Åland och försvarsfrågan är ett konkret exempel på hur det militära samarbetet och växelverkan mellan Finland och Sverige utvecklades på 1920- och 1930-talet. Efter Ålandskrisen som nästan utmynnade i krig blev samarbetet gradvis allt närmare. Bägge länderna utarbetade till en början egna planer för försvaret av Åland. Det fanns flera orsaker till det sparsamma samarbetet, bland annat den allmänna opinionen i respektive land, bristen på förtroende mellan länderna, avvikande uppfattningar om avtalet om demilitarisering av Åland och ändringen av det samt att finländarnas försvarsplaner fokuserade på de östra delarna av landet.

Redan i slutet av 1920-talet tog Sverige fram konkreta planer för försvaret av Åland. Svenskarna kom rätt långt i planens detaljer. Finländarna började utarbeta mer detaljerade planer först i mitten av 1930-talet. Samarbetet blev intensivare när de omständigheter som störde detta skingrades eller förmildrades samt i synnerhet när det internationella läget och säkerhetsläget på Östersjön blev spändare från och med mitten av 1930-talet. Det närmare samarbetet resulterade våren 1939 till slut i en gemensam koordinationsplan.

Sveriges inflytande över krigskonsten och i synnerhet på operativa planer relaterade till användningen av krigspotential återspeglades konkret i avtalen om Åland och koordinationsplanen för försvaret av Åland. Sveriges inflytande och betydelse återspeglades i många centrala avgöranden för försvaret av Åland.

För det första hade Sverige ett stort inflytande över vilka slags trupper Finland fick använda för att försvara Åland. För det andra

hade innehållet i planerna i koordinationsplanen främst utformats enligt svenska mål och grunder. Sveriges mål och de grundligare planerna och bakgrundsutredningarna påverkade i hög grad det slutliga innehållet i avtalen om Åland och de relaterade planerna. Finländarna nöjde sig med att godkänna avtalen och de gemensamma planerna som baserade sig på svenskarnas synpunkter och planer. Sveriges inflytande över Finland var betydligt större än vice versa.

Förhandlingarna och samarbetet kring försvaret av Åland hade de facto även större betydelse än avtalen och planerna. Avgörandet av försvaret av Åland och de slutna avtalen kan betraktas som en dubbelriktad process, där samarbetet var slutresultatet av de förbättrade relationerna och en faktor eller ett redskap som utvecklade och förbättrade relationerna.²²

Svenska reglementen användes på fyra sätt

När finländska reglementen nedtecknades användes svenska reglementen främst på fyra sätt. I synnerhet i början av 1920-talet lånades text och innehåll direkt från motsvarande svenska reglementen. Senare användes svenska reglementen som källor för finländska reglementen eller som exempel i frågor om struktur, innehåll eller behandling av ärenden. Ett tredje sätt på vilket svenska reglementen utnyttjades var att använda dem som bakgrundsmaterial. Det fjärde sättet på vilka svenska reglementen utnyttjades var att använda dem som hjälp vid översättning av finska reglementen till svenska.

Finländska fältreglementen från början av 1920-talet innehöll direkta lån från motsvarande svenska fältreglementen. Senare på 1930-talet influerades finländarna fortfarande av Sverige, men reglementen upprättades mer självständigt, och resultaten avvek från mot-

svarande svenska reglementen. I finländska reglementen från 1930-talet finns dock en hel del likheter med motsvarande svenska reglementen. Å andra sidan finns det också stora skillnader mellan dem.

Det svenska inflytandet förmedlades både direkt och indirekt till finska reglementen och krigskonsten. Den största direkta påverkningskanalen var de svenska lärarna vid Krigshögskolan. De svenska lärarnas undervisning utgjorde grunden för utvecklingen av många finländska officerars militära tänkande till en mer avancerad nivå, och därigenom påverkade de indirekt även innehållet i finska reglementen. De svenska lärarnas indirekta inflytande över reglementen konkretiserades i synnerhet via deras finländska efterträdare, eftersom många av dem spelade en viktig roll i nedtecknandet av finska reglementen. Finska reglementen påverkades också av undervisningen i Sverige och svenska reglementen. Bakgrundsfaktorer utgjordes i synnerhet av liknande förhållanden och behov av att anpassa krigskonsten till dem.

När det gäller reglementen måste man dock konstatera att man inte enbart utifrån dem kan verifiera det svenska inflytandet över utvecklingen av den finska krigskonsten. En utmaning är att de centrala begreppen, principerna och verksamhetsprinciperna i reglementen är allmänuropeiska. Svenska reglementens direkta eller indirekta inflytande över finska reglementen är svåra att bedöma och verifiera, eftersom bägge ländernas reglementen baserade sig på liknande influenser från Mellanuropa, främst Frankrike och Tyskland. Indirekt hade svenska reglementen sin betydelse som en påverkningskanal bland annat i form av undervisningsmaterial och bakgrundsmaterial för finska reglementen.²³

Ömsesidigt informationsutbyte om vinterkrigföring och -utbildning

Frågor relaterade till vinterkrigföring och -utbildning ansågs vara högt sekretessbelagda i båda länderna, men trots det var samarbetet samt utbytet av erfarenheter och kunskap fortlöpande. Till skillnad från utbyte av kunskap och kompetens mellan Finland och Sverige på många andra områden var utbytet av information i frågor om vinterkrigföring ömsesidigt, eftersom svenskarna var mycket intresserade av finska experimentresultat. Information om vinterkrigföring byttes aktivt och jämlikt. De viktigaste påverkningskanalerna var information av enskilda personer och bland annat deltagande i övningar och utbildning i vinterkrigföring samt utbyte av materiel, utrustning och redskap samt testresultat eller annat skriftligt material.

Svenskarnas aktiva informationsutbyte och samarbete med finländarna i mycket hemliga frågor relaterade till vinterkrigföring berodde främst på två omständigheter. För det första betraktade Sverige Finland som ett slags buffertzonen i avvärjandet av hotet från öst. En annan viktig orsak var att svenskarna var intresserade av finländarnas vinterexperiment och resultaten av dem. Till följd av liknande förhållanden ansågs finländarnas testresultat ha relevans även i Sverige. I utbytet av information och kunskap ville svenskarna från första början agera ömsesidigt.

Samarbete och informationsutbyte relaterade till vinterkrigföring skedde på tre områden. Objekten för samarbetet och informationsutbytet var materiel och utveckling av den, taktik i vinterkrigföring, strids teknik och rutiner samt vinterutbildning. Informationsutbytet ledde också till konkreta resultat på alla ovan nämnda samarbetsom-

råden, vilket resulterade i liknande materiel, utrustning, rutiner och utbildningar.

Testningen av materielen och utrustningen för vinterkrigföring påbörjades i Finland på eget initiativ i början av 1920-talet. Det officiella samarbetet i vinterkrigföring mellan Finland och Sverige började i januari 1924. Det regelbundna informationsutbytet och kommenderingarna mellan Finland och Sverige relaterat till vinterkrigföring fortsatte till 1939.

När det gäller informationsutbytet om vinterkrigföring var början av 1930-talet en särskilt aktiv period. Utöver utbytet av information och utrustning var finländarna mycket intresserade av erfarenheter av ordnandet av vinterutbildning och undervisningsmetoder. I Finland ordnades i februari 1931 en två veckor lång vinterutbildningskurs för officerare som baserade sig på lärdomar och erfarenheter från Sverige. Programmet för den finska vinterutbildningskursen följde rätt långt de svenska modellerna avseende både innehållet och undervisningsmetoderna.

Det finns också en hel del likheter mellan finska och svenska reglementen för vinterkrigföring och -utbildning. Trots likheterna är det svårt att bedöma och verifiera i vilken grad finska och svenska reglementen för vinterkrigföring och litteraturen för denna baserar sig på samma erfarenheter och grunder via informationsutbytet och i vilken grad de baserar sig på liknande resultat och principer genom självständig testning. Sannolikt har bägge faktorerna påverkat reglementena och litteraturen.²⁴

Till slut

Flera personer och grupper deltog i det svenska inflytandet. Det är svårt att bedöma enskilda personers inflytande, i synnerhet om de verkat i grupp. Sådana viktiga influensgrupper bestående av individer var till exempel

de svenska lärarna vid Krigshögskolan, militärattachéerna och de svenska officerare som innehade de högsta uppgifterna i frihetskriget.

Med tanke på det svenska inflytandet förefaller det som om de viktigaste svenska officerarna var Carl August Ehrensvärd, Erik Emil Harald Malmberg, Axel Oscar Rappe, Erik Testrup och Gustaf Mauritz Törngren. Ehrensvärds och Rappes insatser var uppenbara i synnerhet i anslutning till Sveriges försvarsplaner och de operativa planerna för Finlands del. Malmberg och Testrup var inflytelserika i undervisningsärenden. Törngren hade en central roll i planeringen av den vita arméns operationer.

Bland finländarna bör Leonard August Mathias Grandell och Harald Öhquist ges en central roll. Grandells inflytande var stort inom utvecklingen av underhållet och den materiella beredskapen. Bland de högsta officerarna som slutfört sina studier i Sverige verkar Öhquist tydligast ha anammat de svenska influenserna, och han kunde förmedla dem till den finska krigskonsten via sina tjänsteuppgifter.

Den finska krigskonsten har i hög grad påverkats av Sverige antingen direkt eller indirekt. Finländarna inhämtade lärdomar och erfarenheter från Sverige på bred front och på ett mångsidigt sätt. I synnerhet marinen var aktiv. Kunskapen, lärdomarna och erfarenheterna från Sverige påverkade många omständigheter på flera nivåer, med början från enskilda redskap och rutiner till större helheter.²⁵

Författaren är överste, doktor och tjänstgör vid Försvarshögskolan i Helsingfors samt är vice ordförande i Krigshistoriska Samfundet i Finland.

Noter

1. Sjöblom, Max: *Vuorovaikutusta Pohjanlahden yli – Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen suomalaiseseen sotataitoon ennen talvisotaa*, Juvenes Print, Tampere 2018, s 367.
2. *Samling av författningar, kungliga brev, general order m m rörande lantförsvaret 1919–1921*, bihang till *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens tidskrift*, Stockholm 1920–1922 och *Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (T.L.) 1922–1924*, Utgivna genom Lantförsvarets kommandoexpedition, Stockholm 1923–1925.
3. Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget, *KKrVAH* år 1924, Bihäfte 2, Stockholm 1925, s 3–4, 146.
4. *Ibid*, s 143–145.
5. *Op cit*, Sjöblom, Max, se not 1, s 87.
6. Berggren, Gunnar: ”Synpunkter rörande en svensk taktik”, *Ny Militär Tidskrift (NMT)*, 1929, s 286–289.
7. *Op cit*, Sjöblom, Max, se not 1, s 103.
8. Ericson, Lars: *Svensk militär makt, strategi och operationer i svensk militärhistoria under 1500 år*, Försvarshögskolan, Stockholm 2003, s 186.
9. Nordström, Anders Carl G:son: ”Infanteriets organisationsförsök 1931–1933”, *Vårt försvar 4/1933*, s 22–26.
10. Cronenberg, Arvid: *Kriget kommer! Den hemliga svenska krigsplanläggningen under vinterkriget 1939–1940*, Livonia Print, Lettland 2015, s 53.
11. *Ibid*, s 26–50.
12. *Op cit*, Sjöblom, Max, se not 1, s 370–371.
13. *Ibid*, s 159–164, 168–171.
14. *Ibid*, s 372–375.
15. Wadner, Gustaf Martin (red): *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig år 1918*, Seelig, Stockholm 1928.
16. *Op cit*, Sjöblom, Max, se not 1, s 377–379.
17. *Ibid*, s 135–141, 241–252, 379–380.
18. *Ibid*, s 380–381.
19. *Ibid*, s 381–382.
20. Turtola, Martti: *Från Torne älv till Systerbäck: hemligt försvarssamarbete mellan Finland och Sverige 1923–1940*, Militärhistoriska förl, Stockholm 1987.
21. *Op cit*, Sjöblom, Max, se not 1, s 382–383.
22. Gustavsson, Kenneth: Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939, PQR-kultur, Litauen 2012.
23. *Op cit*, Sjöblom, Max, se not 1, s 284–288.
24. *Ibid*, s 190, 196, 385–386.
25. *Ibid*, s 386.